

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1. Суть та значення фінансової стійкості і її оцінки для підприємства.....	6
1.2. Система показників фінансової стійкості та методика її оцінки.....	10
1.3. Основні чинники впливу на фінансову стійкість підприємства.....	13
Висновки до розділу 1.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПРОВІДНИХ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	18
2.1. Особливості підприємництва у сфері сільського господарства в Україні в порівнянні з іншими країнами.....	18
2.2. Аналіз показників фінансової стійкості провідних підприємств сфери сільського господарства в Україні.....	25
2.3. Порівняльний аналіз показників, які впливають на фінансову стійкість підприємств сфери сільського господарства, України та інших країн.....	31
Висновки до розділу 2.....	34
РОЗДІЛ 3. МОДЕЛЮВАННЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	36
3.1. Особливості застосування системно-динамічної моделі.....	36
3.2. Побудова та оцінювання системно-динамічної моделі чинників впливу на фінансову стійкість підприємств.....	40
3.3. Розробка рекомендацій стосовно покращення фінансової стійкості українських підприємств сфери сільського господарства.....	45
Висновки до розділу 3.....	47
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	57

ВСТУП

Україна має всі передумови для розвитку аграрного сектора, а це, як мінімум, природні умови та географічне розташування країни. Проте прибутки від зайнятості у даній сфері будуть значними лише за достатнього рівня забезпечення сфери, певного державного регулювання та грамотного управління компаніями агросектора. Наразі підприємства сфери сільського господарства України мають чималу кількість проблем, що в глобальному значенні негативно відображається на економіці країни.

Актуальність теми дослідження фінансової стійкості обґрунтована визначенням тенденцій розвитку корпоративних секторів економіки, зокрема агросектора, в умовах макроекономічної нестабільності, коли підприємства України прагнуть мінімізувати вплив фінансових ризиків.

Метою дослідження є визначення факторів, що мають значний вплив на фінансову стійкість підприємств агросектора, як одного з провідних видів економічної діяльності України, що в результаті дозволить розробити практичні рекомендації щодо ведення економічної діяльності в агробізнесі, базуючись на фінансовій стійкості провідних підприємств даного сектора в Україні.

Задачами дослідження є аналіз стану сфери сільського господарства в розрізі окремих економічних показників, порівняння їх з даними держав Європи, оцінка фінансової стійкості підприємств агросектора, визначення рівня розвитку сфери сільського господарства, а також вивчення досвіду розвинутих країн щодо ефективного ведення підприємництва у сфері агробізнесу.

Об'єктом дослідження є процес аналізу фінансової стійкості українських підприємств сфери сільського господарства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних аспектів та методик аналізу фінансової стійкості українських підприємств сфери сільського господарства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблену системно-динамічну модель можна використовувати для прогнозування як фінансової стійкості, так і прибутковості компаній сфери сільського господарства.

Методами дослідження, які використовувались у роботі, є аналіз показників фінансової стійкості та ліквідності провідних підприємств сфери сільського господарства України та розробка системно-динамічної моделі, що дає можливість прогнозування.

Інформаційну базу дослідження становлять статистичні матеріали Державної служби статистики України, Євростату і Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, звіт Українського клубу аграрного бізнесу, фінансові звіти провідних підприємств сфери сільського господарства України, до яких належать МХП, ІМК та Кернел, результати наукових досліджень зарубіжних і вітчизняних учених з питань аналізу та моделювання фінансової стійкості, ресурси мережі Інтернет.

Певні проблеми аналізу та моделювання фінансової стійкості, зокрема для підприємств агросектора, дослідження чинників, що впливають на фінансову стійкість були підняті у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Вивченню питання фінансової стійкості присвятили свої наукові роботи Леон П., Беялов Т. Е., Міюкова Г. І. та багато інших вчених. Моделювання фінансово-економічної стійкості та методи впровадження таких моделей у бізнес середовищі висвітлені в наукових роботах Кореніциної Т., Черностаной Ж., Карпець О.С. та багатьох інших вчених. А особливості ведення підприємництва і сфері сільського господарства можна знайти у праці Мадзігона В. та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що не дивлячись на достатню кількість наукових праць, які присвячені дослідженню та аналізу роботи підприємств агросфери, її стан не можна назвати задовільним, зокрема аспект впливу фінансової стійкості підприємств на стан цілої сфери недостатньо висвітлений та потребує подальших досліджень. Тому було

визначено чинники, що впливають на показники фінансової стійкості підприємств, а також змодельовано її задля можливості прогнозування стану, в якому буде агросектор у майбутньому, зроблено порівняння ключових показників та законодавчих особливостей з країнами Європи з метою виявлення основних проблем, а також систематизовано досвід провідних держав в агросекторі, які успішно здійснили реформування сфери сільського господарства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Суть та значення фінансової стійкості і її оцінки для підприємства

Дослідженню питання значення фінансової стійкості присвятили свої праці багато дослідників, у їхніх роботах викладені як підходи до визначення поняття, так і методи та показники для оцінки. У даному розділі буде розглянуто основні концепції різних авторів та визначено, що ж найголовніше мається на увазі, коли згадується про таку складову аналізу підприємств.

У своїй роботі Тищенко О. М та Норік Л. О. [4] стверджують, що часто у науковій літературі можна помітити, як фінансову стійкість ототожнюють з такими поняттями, як сталість, тобто незмінність, постійність, та стабільність (забезпечення сталості).

Вони наголошують на тому, що «Кібернетичний підхід трактує стійкість як збереження незмінності деяких інваріант системи у процесі змін її стану. Економіко-математичний підхід до визначення стійкості характеризується твердженням про умови, які забезпечують системі стан рівноваги або утримання її характерних ознак на відповідному рівні. Тобто основними концептуальними складовими визначення поняття «стійкість» є процесуальна та результативна» [4, с. 407].

З зазначеного можна дійти висновку, що «...стійкість означає здатність вистояти, протистояти і адаптуватися до дії екзогенних та ендогенних факторів. Як процес стійкість є наслідком взаємозв'язку взаємодіючих операцій системи, метою яких є генерація факторів рівноваги і створення фундаменту для подальшого розвитку. Отже, можна стверджувати, що стійкість економічної системи є її властивістю, яка відображає в процесі взаємодії зовнішніх і

внутрішніх факторів впливу досягнення стану рівноваги і здатність не лише утримувати на відповідному рівні протягом деякого часу основні характеристики, але й функціонувати та розвиватися» [4, с. 407].

На думку Школьника І. О.: «Фінансова стійкість підприємства – це динамічна інтегральна характеристика його спроможності до мобільності фінансових ресурсів при мінімальному ризику для здійснення господарської діяльності, під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища» [5, с. 120]. Він також зазначає, що можливість зростання прибутків та нарощення власного капіталу при збереженні інших показників у нормальному стані є ознакою перспективи розвитку підприємства та відповідно до цього – його фінансової стійкості.

Школьник І. О. [5] вказує у своїй роботі, що поняття фінансової стійкості можна розглядати за трьома напрямками: як перевищення доходів над витратами, як стан, за якого існує мінімальний рівень фінансового ризику, як ототожнення з платоспроможністю, коли підприємство здатне у повному обсязі виконати у визначені строки фінансові зобов'язання. Такий підхід робить поняття більш складним, комплексним і дає змогу точніше розкрити його сутність.

Натомість Белялов Т. Е. та Олійник А. В. у своїй праці зазначають, що «Фінансова стійкість підприємства – це стабільний фінансовий стан, який забезпечено високою часткою власного капіталу в загальній сумі використовуваних фінансових засобів» [6, с. 23]. Автори вважають, що запорукою фінансової стійкості можна назвати стаке виробництво, хороший рівень продажів, нарощення прибутку в порівнянні з витратами, а також ефективне використання фінансів.

На думку інших дослідниць, Міокової Г. І. та Самсонової К. В., «найточнішим і найповнішим визначенням фінансової стійкості підприємства є наступне: властивість підприємства, яка відображає в процесі взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів впливу досягнення стану фінансової рівноваги і здатність не лише утримувати на відповідному рівні протягом деякого часу

основні характеристики діяльності підприємства, але і функціонувати і розвиватися. З даного визначення чітко випливає, що на фінансову стійкість впливають зовнішні і внутрішні фактори. Ступінь впливу даних факторів і фінансових ризиків на фінансову діяльність підприємства залежить від кон'юнктури фінансового ринку і зміни економіко-політичної ситуації в країні» [7, с.13].

Леон П. [8] визначає фінансову стійкість організації як її здатність отримувати доходи у відповідь на попит, щоб підтримувати продуктивні процеси стабільними або зростаючими темпами для отримання результатів і отримання надлишку. Також у роботі зазначено, що фінансова стійкість може бути досягнута на рівні проекту, програми чи організації. Виділяється чотири основні опори фінансової стійкості: фінансове та стратегічне планування, диверсифікація доходів, здорове управління та контроль фінансів, генерація власного доходу.

Сутність фінансового та стратегічного планування полягає у тому, щоб при бажанні отримати якомога більший дохід, знати той мінімум, який слід підвищити для досягнення запропонованих цілей, пов'язаних з виконанням відповідних місій та покриттям адміністративних витрат. Стратегічне планування – це механізм, який допомагає уточнити місію та цілі організації, а також визначити пріоритетні дії, необхідні для їх досягнення. Однак, оскільки воно працює на суто концептуальному рівні, стратегічне планування має слабкі сторони: воно не належним чином враховує ресурси, які має організація для реалізації обраних стратегій, або її спроможність отримувати нові ресурси. Тому важливо залучати паралельно фінансове планування, яке дає можливість перетворити описані в стратегічному плані дії в цифри.

Фінансовий план дій в основному складається з прогнозованих витрат та потенціалу організації для отримання доходу для покриття цих видатків. Фінансовий план – це динамічний документ, який часто змінюється. Його кінцевою метою є визначення, чи буде організація мати в середньостроковій

перспективі достатню кількість ресурсів для виконання цілей, описаних у стратегічному плані.

Другою опорою фінансової стійкості є диверсифікація доходів, що стосується не лише внутрішнього доходу, але й кількості джерел доходу, які забезпечують основне фінансування. Навіть якщо організація має двадцять донорів, вона залишатиметься надзвичайно вразливою, якщо значна частина бюджету буде залежати лише від одного з них. Будь-яка зміна рішення донора може спричинити серйозну кризу. У роботі зазначається, що принаймні 60% загального бюджету організації має надходити з п'яти різних джерел, однак чим їх буде більше, тим краще.

Під здоровим управлінням мається на увазі ефективність процедур управління, які повинні дозволяти передбачити фінансовий стан організації і на його основі своєчасно приймати відповідні рішення. Належний контроль потрібен для регулярного, автоматичного перегляду фінансового стану організації.

Генерація доходу повинна відбуватись з диверсифікованих джерел доходу, таким чином підприємство буде менш вразливим. У цій категорії зазначаються способи, якими організація може отримувати дохід, до них можна віднести такі: отримання доходу за рахунок більшого продажу товарів та послуг, отримання доходів через розширення бізнесу, збільшення доходів за рахунок якісного управління фінансами.

На основі думок інших авторів та дослідників було сформовано визначення фінансової стійкості, яке б найбільш точно змогло описати важливість цієї складової аналізу підприємства та зазначити всі основні характеристики.

Таким чином, фінансовою стійкістю підприємства можна назвати стан, коли існує можливість збільшувати прибутки та не лише утримувати інші показники на належному рівні, а при цьому розвиватись та ефективно функціонувати. Вона характеризується ефективним використанням фінансів, взаємодією внутрішніх та зовнішніх чинників та комплексністю. Фінансова

стійкість залежить від фінансового та стратегічного планування, диверсифікованості джерел доходів, ефективного контролю фінансів та якісного управління компанією, а також способами генерації доходів підприємства.

1.2. Система показників фінансової стійкості та методика її оцінки

Сучасні умови, в яких знаходяться компанії, вимагають швидкої реакції на будь-які зміни, а також вміння сприймати та підлаштовуватись під ці зміни. Завдяки стратегічному підходу до управління фінансовою стійкістю можливо залишатись на плаву протягом довгого часу. Варто розуміти, що процес управління фінансовою стійкістю базується на управлінні як доходами та витратами підприємства, так і його активами, зобов'язаннями, капіталом, грошовими потоками, тобто всіма особливостями та основними складовими діяльності.

Найчастіше можна зустріти, як фінансову стійкість компанії оцінюють за допомогою певних показників, що розраховуються на основі даних зі звітності підприємства.

Такі автори як Ткаченко І. П., Чувачалова І. А., Чувачалов О. А. у своїй праці визначили, що «Метою розробки системи моніторингу фінансової стійкості є своєчасне виявлення величини та причин зниження її рівня, пов'язаного з погіршенням фінансового стану підприємства, а також розробка та прогнозування заходів щодо коригування певних напрямків фінансово-господарської діяльності з метою нормалізації та підвищення фінансової стійкості суб'єкта господарювання. Слід зазначити, що підходи виявлення та оцінки кризового розвитку підприємства та застосування заходів щодо його фінансової стабілізації залежить від розуміння сутності питання та визначених завдань дослідження.

При використанні різних методик для виконання завдань оцінювання фінансової стійкості підприємства важливим є набір використовуваних оцінних

показників, що дозволяють отримати обґрунтовані висновки. Для проведення моніторингу необхідно сформулювати групу показників, що дають у сукупності комплексну характеристику стану й перспектив будь – якого підприємства. Кількість показників моніторингу повинна бути невелика, тому що тільки в цьому випадку можна, з одного боку, створити передумови для оперативності й комплексності аналізу, а з іншого боку – уникнути надмірної трудомісткості й виключити суперечливість висновків. Крім того, повинна бути дана чітка й недвозначна інтерпретація показникам й їхнім значенням, а також сукупності значень показників» [9].

У роботі Козлової О.С. [10] можна зустріти розроблений інтегральний підхід до оцінки фінансової стійкості підприємства, такий підхід дає змогу за допомогою одного сукупного показника визначити ступінь фінансової стійкості. До показників, що входять в інтегральну оцінку автор відніс такі, що характеризують стан і структуру активів підприємства та забезпеченість їх джерелами покриття. Використано було такі показники: коефіцієнт покриття матеріальних запасів власними оборотними коштами, коефіцієнт маневреності власних коштів, індекс постійного активу, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт накопичення зносу, коефіцієнт реальної вартості майна і коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів. Особливістю такого підходу є те, що кожен показник розглядається у залежності з іншими.

Борщук І.В. та Глушко О.В. [11] у своїй статті дійшли висновку, що найточніше можна оцінити фінансову стійкість застосувавши основні чотири її аспекти: ліквідність, незалежність, оборотність та прибутковість. Згідно з цим автори використали відповідні показники та коефіцієнти. Перевагою такого методу є всебічність, тобто були взяті до уваги важливі характеристики фінансової стійкості.

Кемарська Л. Г., Дідик І. В. та Федько Н. Ю. [12] у своєму дослідженні дійшли висновку, що серед усіх відомих методик оцінки фінансової стійкості їх

основу складає аналіз абсолютних та відносних показників, тому використали такий підхід у своїй роботі.

Автори значно акцентують увагу на тримірному показнику, відповідно до значень якого можна визначити тип фінансової стійкості. Всього виділяють чотири типи: абсолютна стійкість фінансового стану, нормальна стійкість, нестійкий фінансовий стан, кризовий фінансовий стан. Варто більш детально охарактеризувати кожен тип фінансової стійкості, щоб краще прояснити такі відносні поняття.

Дослідники визначають абсолютну стійкість фінансового стану не тільки як позитивне явище, оскільки такий стан трапляється надзвичайно рідко, він може сигналізувати про неефективність роботи менеджменту компанії у привабленні та використанні позикових коштів з метою збільшення прибутковості власного капіталу.

Нормальну стійкість визначають як стан, за якого використовуються довгострокові позики, і при цьому платоспроможність підприємства є гарантованою.

На відміну від абсолютної та нормальної стійкості, нестійкий фінансовий стан характеризується, окрім використання власних коштів та довгострокових позик, залученням короткострокових кредитів чи позик. У такому стані платоспроможність компанії вважається порушеною, проте здатною для відновлення.

Найгірший фінансовий стан є кризовим. Якщо всі показники вказують на такий стан, то це означає, що підприємству не достатньо джерел для формування запасів, і йому відповідно загрожує банкрутство.

У дослідженні, яке провели автори, стан аналізованого підприємства виявився нормальним, але наближеним до нестійкого. Саме така ситуація найчастіше спостерігається серед підприємств України.

Таким чином, можна визначити, що більшість авторів схиляються до використання методики відносних та абсолютних показників, однак кожен по своєму її удосконалює, наприклад, використовуючи інтегральну оцінку чи

розглядаючи фінансову стійкість з різних аспектів, чи використовуючи сукупний показник.

Проте не існує одного правильного варіанту оцінки фінансової стійкості підприємства, і найкращим підходом буде її оцінка за різними методиками і порівняння результатів.

1.3. Основні чинники впливу на фінансову стійкість підприємства

У сучасному світі за умов ринкової економіки підприємства постійно стикаються з різними подіями, що так чи інакше впливають на їхню діяльність. Такими чинниками можуть бути, як проста конкуренція, очікувана політична нестабільність чи непередбачуваний карантин, що різко перевернув з ніг на голову ринки всіх сфер діяльності. Усі фактори можуть мати як позитивний, так і негативний вплив, однак найголовнішим залишається питання збереження фінансової стійкості, що може бути досягнуто завдяки мінімізації впливу фінансових ризиків на компанію. Відповідно до цього, головним завданням є визначення чинників, які мають негативний вплив на фінансову стійкість підприємств та розвиток сфери.

Як зазначає у своїй роботі Савельєва А. О. «...на фінансову стійкість впливають зовнішні і внутрішні фактори. Ступінь впливу даних факторів і фінансових ризиків на фінансову діяльність підприємства залежить від кон'юнктури фінансового ринку і зміни економіко-політичної ситуації в країні» [13].

Багато авторів, до яких відносяться Крухмаль О. В. [14], Цал-Цалко Ю. С. [1], Савицька Г. В. [2], Ковальов, А. І. [3], Костирко Л. А. [15], Єпіфанова І. Ю. [16-17], приділили увагу дослідженню внутрішніх та зовнішніх факторів, що мають вплив на фінансову стійкість, тому їх наробки та визначення можна систематизувати. Тож до внутрішніх чинників належать такі:

- сфера, до якої належить підприємство;
- структура та обсяг витрат у порівнянні з динамікою прибутку;

- структура та диверсифікованість продукції компанії і частка даної продукції у загальному попиті;
- фінансова активність;
- розмір власного капіталу;
- поточний стан активів, а особливо запасів та резервів.

Відповідно можна визначити і перелік зовнішніх чинників, до яких належать такі:

- умови для здійснення господарської діяльності;
- політична ситуація;
- розвиток технологій та використання новітньої техніки;
- обсяг попиту споживачів на продукцію;
- економічна і фінансово-кредитна законодавча база;
- рівень соціальної;
- податкова політика;
- рівень конкуренції;
- рівень розвитку фінансового і страхового ринку;
- ймовірність настання непередбачуваних подій, так званих «чорних лебедів».

На внутрішні фактори та деякі зовнішні набагато легше може вплинути сама компанія, «адже забезпечення оптимального співвідношення між постійними і змінними витратами, вибір виду діяльності і структури продукції, ефективне управління необіговими активами, забезпечення раціональної структури капіталу, правильний вибір стратегії і тактики управління фінансовими ресурсами і прибутком, впровадження нових технологічних моделей та забезпечення випуску конкурентоспроможної продукції, дослідження і розробка можливих шляхів розвитку фінансів підприємства в перспективі – фактори, які повністю або частково залежать від підприємств» [13].

Раціональність та ефективність управління власними, запозиченими та залученими коштами має найбільший вплив на фінансову стійкість, якщо не враховувати зовнішні фактори. Здатність генерувати прибуток означає велику кількість можливостей для компанії «погашення своїх зобов'язань перед банками та іншими фінансово-кредитними установами, а також зобов'язань перед акціонерами й інвесторами... прибуток є одним із основних джерел фінансування розширення діяльності підприємства, реконструкції і модернізації обладнання чи його заміни» [7, с. 14].

Слід детальніше охарактеризувати та описати певні зовнішні фактори. Наприклад економічні умови господарювання залежать насамперед від фази економічного циклу, в якій зараз знаходиться економіка. Міюкова Г. І. та Самсонова К. В., зазначають, що «У період кризи існує відставання темпів реалізації продукції від темпів її виробництва... Зменшуються інвестиції в товарні запаси, що ще більше скорочує збут. Зменшуються також і доходи суб'єктів господарської діяльності, падають обсяги прибутку. Все це зумовлює зниження ліквідності підприємств, їхньої платоспроможності та формує передумови для масових банкрутств» [7, с. 14].

Згаданий раніше рівень конкуренції впливає на фінансову стійкість таким чином, що за умови використання застарілих технологій та низької продуктивності виробництва, компанія втрачає конкурентну позицію, адже має значні витрати при низькій якості продукції.

Оспіщев В. І. та Нагорна І. В. [18] розробили досить комплексну класифікацію чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємств (рис. 1.1.).

Таким чином, за оцінками різних дослідників можна визначити величезну кількість факторів, що мають більш чи менш значний вплив на фінансову стійкість підприємств. Кожен автор навіть по-різному класифікує ці чинники, однак головна схожість полягає у тому, що всі виділяють ендогенні чинники, тобто такі, на які сама компанія можна вплинути, та екзогенні, з якими підприємствам доводиться зіткнутись та пристосуватись до них чи шукати

шляхи протидії. Не можна назвати, внутрішні чи зовнішні мають більший вплив, проте всі ці фактори стимулюють компанії до розвитку, і навіть криза може стати можливістю розвиватись.

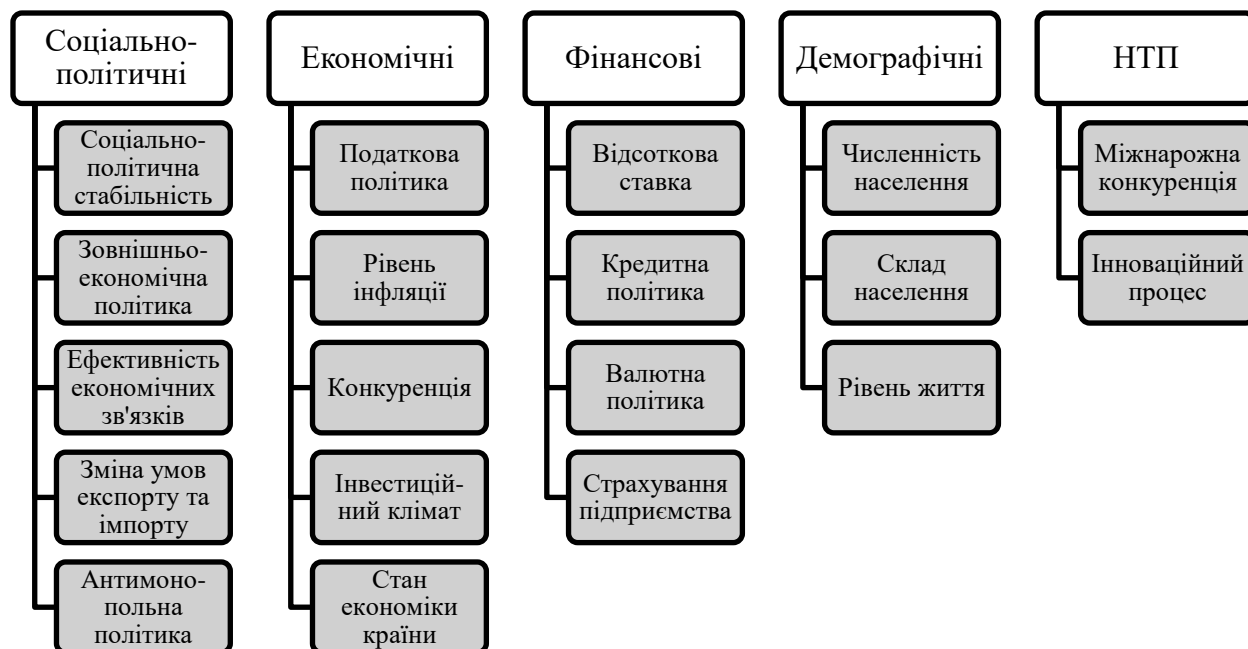

Рис. 1.1. Класифікація чинників, які формують фінансову стійкість підприємства

Джерело: [18, с. 221]

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи все зазначене у даному розділі, можна виокремити головні тези, що стосуються теоретичних основ фінансової стійкості як складової комплексного аналізу підприємства. До цих основ належать сутність фінансової стійкості та значення її оцінки для підприємства, показники та методика їх оцінки, чинники впливу на фінансову стійкість компанії.

1. Кожен автор по-своєму трактує поняття фінансової стійкості, що означає його багатогранність. Тож фінансовою стійкістю підприємства можна назвати такий стан, за якого існує можливість збільшувати прибутки при активному розвитку та ефективному функціонуванні, не

лише утримуючи інші показники на належному рівні. Використання фінансів, взаємодія внутрішніх та зовнішніх чинників і комплексність – основні її характеристики.

2. Як не існує одного правильного визначення фінансової стійкості, так і немає однієї методики її оцінки, проте більшість дослідників базуються на використанні відносних та абсолютних показників при цьому удосконалюючи таку методику.
3. Як зазначили Оспіщев В. І. та Нагорна І. В. «Виявлення та ідентифікацію чинників які впливають на фінансову стійкість підприємств науковці відносять до одного з найважливіших завдань, а ефективно проведена їх класифікація повинна не тільки перераховувати більшу кількість чинників, але й створити визначену систему, яка б враховувала їх всіх» [18, с. 223].
4. Величезна кількість факторів має різний вплив на фінансову стійкість підприємств. Кожен автор робить свою класифікацію цих чинників, використовуючи поділ на ендогенні та екзогенні. Проте як внутрішні, так і зовнішні мають значний вплив і стимулюють компанії до розвитку навіть під час кризи.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПРОВІДНИХ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

2.1. Особливості підприємництва у сфері сільського господарства в Україні в порівнянні з іншими країнами

Для аналізу фінансової стійкості провідних підприємств сфери сільського господарства слід спочатку визначити, наскільки дана сфера є значимою в економіці всієї України.

Спочатку визначимо розмір сфери за кількістю суб'єктів господарювання (рис. 2.1.) та обсягом реалізованої продукції (рис. 2.2.). Тож за кількістю очевидним лідером є оптова та роздрібна торгівля, а за обсягом реалізованої продукції сфера сільського господарства ділить третє місце з транспортною після оптової та роздрібною торгівлі і промисловості.

У роботі будуть використані наступні скорочення для позначення видів економічної діяльності:

- А – Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство;
- В+С+D+E – Промисловість;
- F – Будівництво;
- G – Оптова та роздрібна торгівля;
- H – Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність;
- I – Тимчасове розміщування й організація харчування;
- J – Інформація та телекомунікації;
- K – Фінансова та страхова діяльність;
- L – Операції з нерухомим майном;
- M – Професійна, наукова та технічна діяльність;

- N – Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування;
- P – Освіта;
- Q – Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги;
- R – Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок;
- S – Надання інших видів послуг.

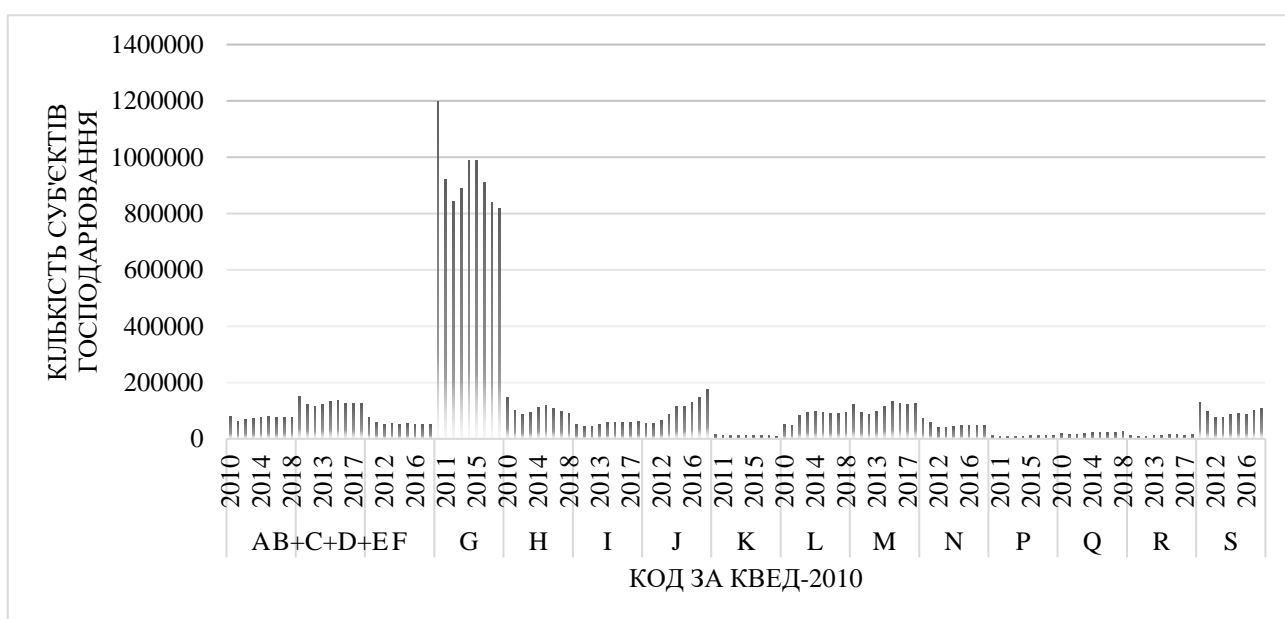

Рис. 2.1. Кількість суб'єктів господарювання в Україні за видами економічної діяльності за 2010-2018

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України [19]

Незважаючи на досить невеликі розміри за кількістю підприємств та обсягом реалізації, частка підприємств, які одержали прибуток найбільша саме у сфері сільського господарства (рис. 2.3.).

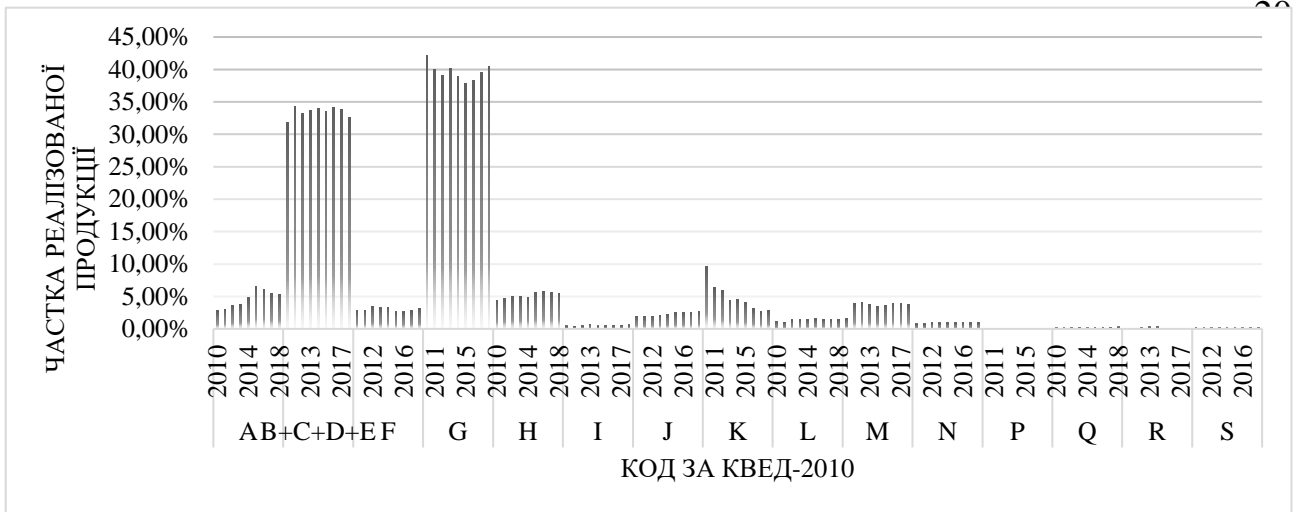

Рис. 2.2. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання в Україні за видами економічної діяльності за 2010-2018

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України [19]

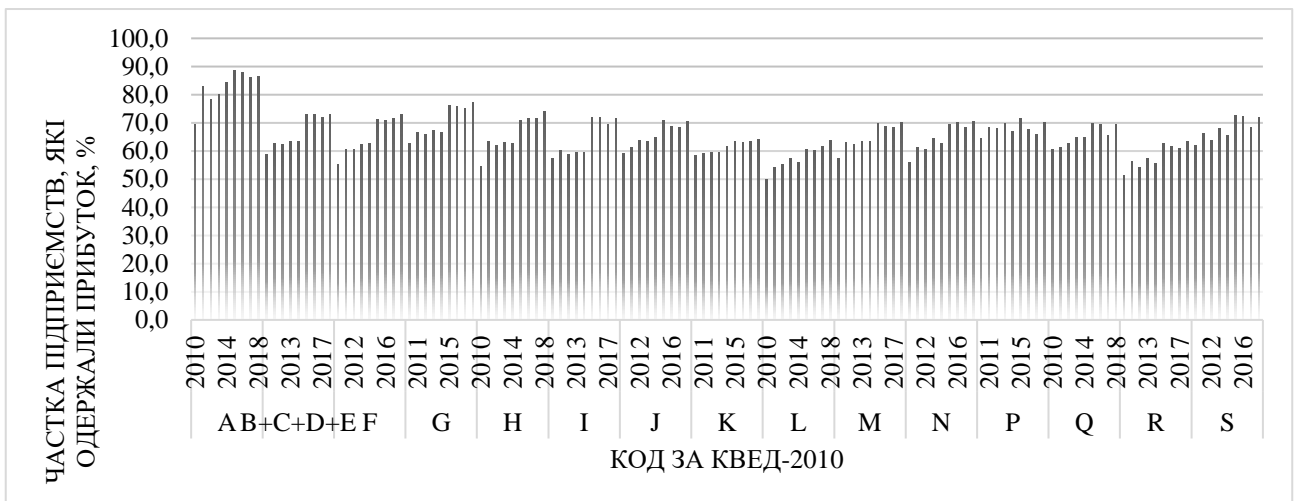

Рис. 2.3. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності в Україні за 2010-2018

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України [19]

За обсягом прямих інвестицій в економіці України досліджувана сфера знаходить на 10 місці з 16. З графіка бачимо, що найбільше інвестицій іде на промисловість і фінансову та страхову діяльність (рис. 2.4).

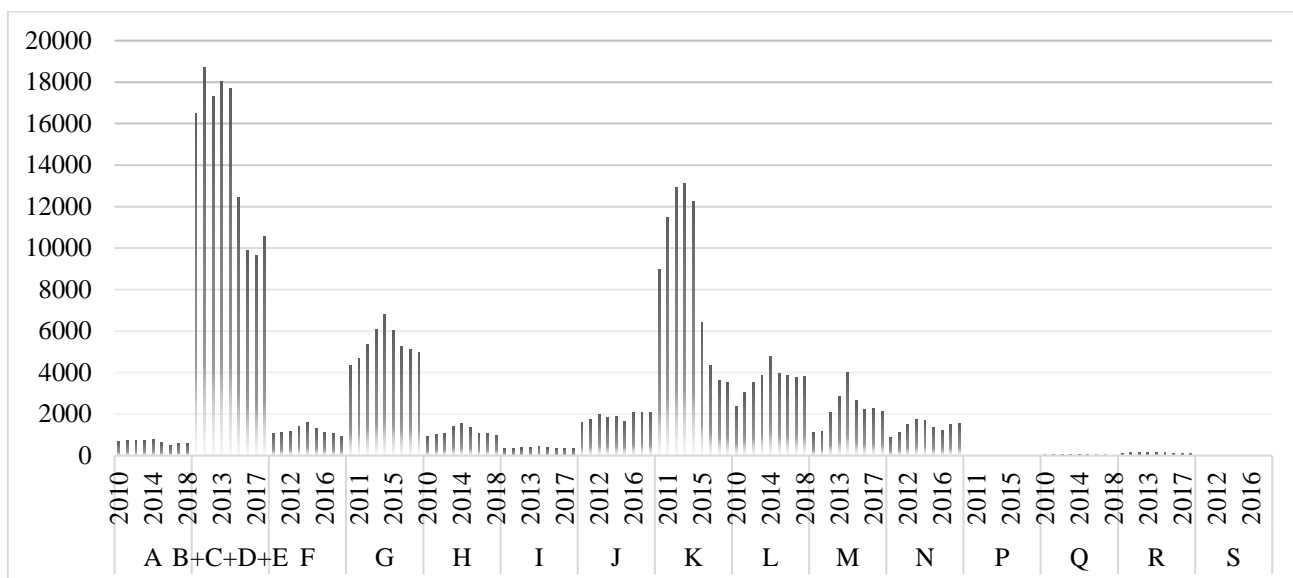

Рис. 2.4. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності за 2010-2018

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України [19]

Кожна сфера має окремі особливості підприємництва і сфера сільського господарства не є винятком. Доцільним буде порівняння певних особливостей для України з країнами Європи, такими як Нідерланди, Франція, Німеччина Польща. Саме ці країни мають розвинену агросферу, якій приділяють багато уваги.

Якщо порівнювати частки експорту сільгосппродукції до ВВП країни, то найбільшою, з обраних для порівняння країн, вона буде в Україні – 14,22%, на другому місці Нідерланди – 9,69%, на третьому Польща – 5,13%, а Німеччина та Франція мають 1,66% та 1,61% відповідно.

Нідерланди вважаються одним з найбільших експортерів продукції сільського господарства у світі. До товарів, які найбільше експортуються належать рослини, м'ясо та молочна продукція і фрукти та овочі. Сьогодні ця країна зосереджена на розробці інновацій та веденні такого бізнесу екологічно з використанням відновлюваних джерел енергії. Також малі та середні підприємства можуть отримати позики від держави, які мають бути витрачені саме на розвиток бізнесу у даній сфері. Окрім цього існує додаткова допомога

для молодих фермерів (віком до 41 року), ціллю надання якої є залучення до фермерства молодих підприємців. Підтримуються також використання біопалива на фермерських господарствах і відмова від використання пестицидів та інших хімічних речовин. Відповідно до цього, продаж таких товарів стимулюється державою.

Особливістю підприємництва у Польщі є популярність малих підприємств, саме вони володіють майже 90% орних земель. Така модель підтримується урядом, адже це більш екологічно, також генерується більша кількість робочих місць у селах. Польща підтримує малих аграріїв ще тим, що половина відсоткової ставки за довгостроковим кредитом на ведення сільського господарства може бути компенсована державою.

Подібно до Польщі у Німеччині велика кількість дрібних сімейних ферм. Їх підтримка з боку держави проявляється у надання різного роду субсидій, наприклад допомога виробникам, що зазнали збитків від низьких цін.

У Франції держава приділяє увагу найбільше саме сільському господарству. Це можна визначити за наявністю розвиненої мережі профспілок, задача яких піклуватись у разі неврожаю чи природних катастроф про збереження певного мінімального рівня доходів підприємств. Оподаткування підприємств, що зайняті у сфері сільського господарства здійснюється на основі великої кількості факторів, наприклад врожайність сільськогосподарських культур чи середні показники вартості продукції. Популярними є кредити для фермерів, так само як у Польщі. Також існують пільги на кредити, гроші з яких будуть спрямовані на купівлю нової техніки та землі.

На основі всього зазначеного вище можна порівняти Україну з Нідерландами, Польщею, Німеччиною та Францією і визначити «вразливі місця». Першим, що можна помітити, є неефективне використання земель в Україні, адже на один гектар сільськогосподарських угідь припадає 448,07 дол. експорту продукції сільського господарства, а для порівняння в Нідерландах – 49 166,67 дол.

В Україні переважає великий бізнес у сфері сільського господарства, а у всіх країнах, які розглядались вище, поширені саме малі фермерські господарства. Такі підприємства набагато ефективніші за наших вітчизняних аграріїв, зосереджених на експорті сировини, адже вони займаються вирощуванням та переробкою продукції з більшою доданою вартістю. Дрібні підприємства зосереджені на вирощуванні такої продукції, яка зможе принести більші прибутки, а великі – на найменш ризиковій продукції, наприклад зерно. Саме тому Україна з такою великою площею земель, придатних для ведення сільського господарства, має такі малі в порівнянні з іншими згаданими країнами доходи.

Розглянемо рейтинг країн з найбільшою часткою площі ріллі від загальної площі країни (табл. 2.1). Україна в цьому рейтингу знаходиться на першому місці. Тобто для ефективності використання цих земель потрібно інвестувати саме в якість землі, щоб підвищувати родючість ґрунту.

Таблиця 2.1

Порівняльна таблиця площ ріллі від загальної площі країн, що найбільше зосереджені на сфері сільського господарства

Позиція	Країна	Площа ріллі від загальної площі країни, %
1	Україна	56,1
2	Молдова	53,7
3	Польща	35,7
4	Німеччина	34
5	Франція	33,5
6	Нідерланди	31
7	Білорусь	27,9
8	Великобританія	25,8
9	США	16,9
10	Австрія	16,4

Джерело: складено автором на основі даних Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН [20]

Як зазначає Мадзігон В. у своїй роботі «Під родючістю ґрунту розуміють його спроможність забезпечувати врожай, рівень якого залежить як від об'єктивних властивостей самого ґрунту, так і від розвитку культури землеробства та умов клімату. Виходячи із цього, розрізняють природну і економічну родючість ґрунту. Систематичне підвищення родючості ґрунту – важлива умова високої продуктивності землеробства. Тому впровадження сівозмін, оптимальної структури посівних площ, удобрення ґрунтів та інших досягнень науково-технічного прогресу сприяє значному підвищенню родючості землі та покращення земельних фондів» [21, с. 51].

Окрім обсягу земель придатних для ведення сільського господарства та родючості ґрунтів, на невід'ємну складову агробізнесу впливає і ринок землі, а точніше – земельне законодавство. З 2021 року в силу має вступити земельна реформа, сутність якої полягає у «скасуванні заборони на продаж земель сільськогосподарського призначення та відкриття ринку землі, передачі земель колективної власності до приватної або комунальної власності, в тому числі польових доріг та полезахисних лісосмуг, які наразі мають невизначений правовий статус, впровадженні політики консолідації земель сільськогосподарського призначення для формування оптимальних масивів земель» [22, с. 11].

«З 01.01.2017 року набули чинності зміни до Податкового кодексу України, які значно вплинули на оподаткування сільськогосподарських товаровиробників. Зокрема, було остаточно скасовано спеціальний режим оподаткування з ПДВ для підприємств сільськогосподарської галузі, впроваджено систему дотацій для окремих видів сільськогосподарської діяльності» [22, с. 12].

Важливим доповненням до зазначено вище є те, що стимулювання малих аграрних підприємств не приховувати прибутки і платити податки почалось лише у 2015 році з появою 4-ої групи платників єдиного податку. Ця група призначена для платників колишнього сільськогосподарського податку і замінює, окрім цього податку, ще й податок на прибуток. Тож коли платник

знаходиться на спрощеній системі оподаткування, йому вигідніше не приховувати прибутки, як на загальній, а працювати прозоро.

Особливістю такого податку є те, що він стягується з одиниці земельної площі часткою від її оцінки, зробленої у грошовому вимірі. У виданні «DOING AGRIBUSINESS» у випуску за 2018 зазначається, що «Об'єктом оподаткування єдиним податком 4-ої групи є сільгоспугіддя, що знаходяться в користуванні сільськогосподарського товаровиробника, при цьому виділяють наступні типи угідь: рілля, сінокоси, пасовища, багаторічні насадження, землі водного фонду (внутрішні водойми, озера, ставки, водосховища). Базою оподаткування єдиного податку 4-ої групи є нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь. Нормативна грошова оцінка підлягає індексації за правилами, встановленими для земельного податку з урахуванням коефіцієнта індексації. Відповідно до змін податкового законодавства з 01.01.2017 р., при визначенні величини коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь застосовується індекс споживчих цін за 2015 рік у розмірі 100 відсотків, за 2016 рік - 112,4 відсотка. Ставки єдиного податку 4 групи у 2017 році, в порівнянні з попереднім роком було збільшено в середньому на 17%» [22, с. 13].

2.2. Аналіз показників фінансової стійкості провідних підприємств сфери сільського господарства в Україні

Велика кількість підприємств знаходиться в агросекторі в Україні, одними з провідних та найуспішніших підприємств є Кернел, МХП та ІМК, саме вони були обрані для дослідження. На основі фінансової звітності зазначених підприємств були розраховані показники фінансової стійкості (табл. 2.2), а також ліквідності та платоспроможності, і саме ці дані будуть слугувати для узагальнення ситуації по всій Україні.

Для аналізу були взяті дані за останні 5 років, тобто з 2015 до 2019 (табл. А.1, А.2, А.3).

Таблиця 2.2

Порівняльна таблиця показників фінансової стійкості найбільших підприємств сфери сільського господарства України за 2015-2019

Показник	Значення														
	МХП					Кернел					ІМК				
	2019	2018	2017	2016	2015	2019	2018	2017	2016	2015	2019	2018	2017	2016	2015
Коефіцієнт автономії	0,43	0,41	0,43	0,33	0,32	0,55	0,53	0,58	0,66	0,61	0,42	0,53	0,58	0,41	0,31
Коефіцієнт концентрації позичкового капіталу	0,57	0,59	0,57	0,67	0,68	0,45	0,47	0,42	0,34	0,39	0,58	0,47	0,42	0,59	0,69
Коефіцієнт співвідношення позичкового та власного капіталу	1,31	1,43	1,31	2,00	2,08	0,83	0,88	0,74	0,51	0,65	1,38	0,88	0,73	1,44	2,18
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,50	0,65	0,66	0,64	0,54	0,58	0,62	0,71	0,35	0,23	0,49	0,56	0,45	0,78	0,25
Коефіцієнт фінансової залежності	2,31	2,43	2,31	3,00	3,08	1,83	1,88	1,74	1,51	1,65	2,38	1,88	1,73	2,44	3,18
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,76	0,70	0,76	0,50	0,48	1,20	1,14	1,36	1,95	1,55	0,72	1,14	1,37	0,69	0,46
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	0,26	0,38	0,35	0,43	0,77	0,46	0,51	0,47	0,58	0,79	0,67	0,57	1,32	1,09	4,38
Коефіцієнт залучених джерел в необоротних активах	0,68	0,77	0,77	0,80	0,77	0,53	0,55	0,63	0,18	0,14	0,60	0,32	0,35	0,80	0,55
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,52	0,53	0,54	0,59	0,60	0,32	0,32	0,33	0,12	0,12	0,43	0,17	0,23	0,47	0,47
Коефіцієнт довгосторо-кових зобов'язань	0,81	0,80	0,88	0,72	0,73	0,57	0,54	0,65	0,27	0,20	0,55	0,23	0,41	0,61	0,41
Коефіцієнт поточних зобов'язань	0,19	0,20	0,12	0,28	0,27	0,43	0,46	0,35	0,73	0,80	0,45	0,77	0,59	0,39	0,59
Коефіцієнт забезпечення власними коштами	- 0,77	- 0,52	- 0,61	- 0,68	- 0,90	0,11	0,14	0,24	0,29	0,13	- 0,25	0,29	0,17	- 0,08	- 0,43
Коефіцієнт фінансового левериджу	1,07	1,14	1,16	1,45	1,53	0,47	0,47	0,48	0,14	0,13	0,76	0,21	0,30	0,89	0,90
Коефіцієнт забезпечення запасів робочим капіталом	3,80	2,62	2,87	2,35	1,30	2,17	1,98	2,14	1,73	1,26	1,49	1,74	0,76	0,92	0,23
Коефіцієнт страхування бізнесу	0,23	0,24	0,29	0,27	0,27	0,03	0,02	0,02	0,03	0,03	0,12	0,22	0,33	0,27	0,29
Коефіцієнт страхування власного капіталу	0,54	0,59	0,67	0,82	0,84	0,05	0,04	0,04	0,04	0,04	0,29	0,42	0,57	0,66	0,91
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів робочим капіталом	0,67	0,69	0,81	0,54	0,49	0,62	0,61	0,74	0,48	0,30	0,44	0,45	0,51	0,58	0,16
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,89	0,88	0,93	0,82	0,82	0,81	0,78	0,85	0,75	0,69	0,74	0,64	0,75	0,77	0,60

Джерело: складено автором на основі даних фінансової звітності [23-25]

Коефіцієнт автономії, або фінансової незалежності, показує, яку частку активів підприємство здатне профінансувати за рахунок власного капіталу. Бажаним є значення 0,4-0,6 для даного показника. За таблицею бачимо, що для всіх компаній в обраний період цей показник знаходиться в нормі і лише незначно відхиляється у 2015 для МХП та ІМК.

Коефіцієнт концентрації позичкового капіталу характеризує залучення позик для збільшення рентабельності компанії, тобто яка частка активів фінансується за рахунок позичкового капіталу. Значення коефіцієнта для обраних компаній знаходяться в межах нормативних, якими приблизно вважаються 0,4-0,6

За коефіцієнтом співвідношення позикового та власного капіталу можемо визначити, що у компанії МХП на кожен долар власних коштів залучено в середньому 1,63 дол. позичених коштів. Протилежна ситуація у Кернел, а от ІМК у 2015-2016 мала більше залучених коштів, а з 2017 по 2018 нарощувала власний капітал.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу за всіма компаніями за весь період продемонстрував, що компанії мають достатньо власних коштів для фінансування необоротних активів та частини оборотних.

Коефіцієнт фінансової залежності показав, що на кожен долар власного капіталу компанії використовують від 1,5 до 3 дол. фінансових ресурсів, що є цілком прийнятним.

Коефіцієнт фінансової стабільності є співвідношенням власних коштів та запозичених. Нормативним для сфери сільського господарства є значення більше за 1. Такому цілком відповідають компанії Кернел та у 2017-2018 ІМК, а от МХП постійно має дещо нижчий показник, хоча він має позитивну динаміку. Проте зарано говорити про високий рівень банкрутства компанії, адже 60-70% фінансових ресурсів МХП відносяться до зобов'язань, і при цьому вона генерує додатній грошовий потік, що не спричинює ускладнень при погашенні зобов'язань.

Коефіцієнт маневреності робочого капіталу продемонстрував, що запаси займають найбільшу частку в чистому оборотному капіталі у компанії МХП та Кернел, а до 2018 у ІМК запаси значно перевищували робочий капітал, особливо у 2015.

За коефіцієнтами залучених джерел в необоротних активах та довгострокового залучення позикових коштів бачимо 3 різні тактики у компаній. МХП демонструє стабільність при використанні довгострокових зобов'язань для фінансування активів, Кернел підвищує інвестиційну активність за допомогою залучення довгострокових позик, а ІМК навпаки її знижувала до 2019 року.

За розрахунками коефіцієнтів довгострокових та поточних зобов'язань можна зробити висновки про те, що МХП досить сильно залежить від довгострокових позик, як і Кернел з 2017 року, а ІМК навпаки зменшувала до 2019 свою залежність від зазначених позик і використовувала більше короткострокові.

Коефіцієнт забезпечення власними коштами продемонстрував, що МПХ не здатна фінансувати оборотний капітал за рахунок власних оборотних коштів. Обернена ситуація у Кернел, а от ІМК була здатна на таке фінансування у 2017-2018.

Розрахунки коефіцієнту фінансового левериджу показали, що обрані підприємства залежать від довгострокових зобов'язань, проте МХП має найбільшу залежність, що може вказувати на підвищений ризик у структурі капіталу.

Коефіцієнт забезпечення запасів робочим капіталом для всіх підприємств за обраний період цілком відповідає нормі, що свідчить про достатній рівень покриття матеріальних оборотних активів.

Коефіцієнти страхування бізнесу та власного капіталу показали, що МХП та ІМК, на відміну від Кернел, мають достатньо капіталу, зокрема власного, для покриття майна.

Значення коефіцієнта забезпеченості оборотних активів робочим капіталом показало, що всі компанії за досліджуваний період здатні фінансувати свої оборотні активи за рахунок робочого капіталу. Це говорить про фінансову стійкість як мінімум у короткостроковому періоді.

Як підсумок, коефіцієнт фінансової стійкості продемонстрував здатність всіх компаній залишатись платоспроможними і здатними профінансувати за рахунок власного та довгостроково залученого капіталу свої активи.

Фінансова стійкість підприємства напряму пов'язана з його платоспроможністю (ліквідністю), тому доцільно розглянути також показники ліквідності досліджуваних компаній (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Порівняльна таблиця показників ліквідності найбільших підприємств сфери сільського господарства України за 2015-2019

Показник	Значення														
	МХП					Кернел					ІМК				
	2019	2018	2017	2016	2015	2019	2018	2017	2016	2015	2019	2018	2017	2016	2015
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,87	0,66	0,82	0,41	0,16	0,16	0,28	0,49	0,16	0,28	0,10	0,06	0,13	0,12	0,10
Коефіцієнт швидкої ліквідності	2,49	2,39	3,78	1,66	1,23	1,87	1,76	2,50	1,39	1,09	1,26	1,35	0,66	0,88	0,34
Коефіцієнт загальної ліквідності	3,03	3,25	5,26	2,16	1,97	2,62	2,53	3,81	1,93	1,44	1,78	1,83	2,04	2,40	1,20
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,43	0,30	0,19	0,35	0,16	0,10	0,18	0,17	0,17	0,64	0,13	0,07	0,13	0,08	0,48
Частка оборотних коштів у активах	0,32	0,39	0,35	0,40	0,36	0,51	0,54	0,56	0,48	0,45	0,46	0,65	0,51	0,55	0,48
Частка запасів у оборотних активах	0,18	0,26	0,28	0,23	0,38	0,28	0,31	0,35	0,28	0,24	0,29	0,26	0,68	0,63	0,72
Частка власних оборотних коштів у покритті запасів	3,80	2,62	2,87	2,35	1,30	2,17	1,98	2,14	1,73	1,26	1,49	1,74	0,76	0,92	0,23

Джерело: складено автором на основі даних фінансової звітності [23-25]

За коефіцієнтом абсолютної ліквідності можна зрозуміти, що всі три підприємства мають різні можливості щодо погашення короткострокової заборгованості у короткий період. Значення цього коефіцієнта для Кернел знаходиться в нормі, а МХП не зовсім раціонально використовує свої фінансові ресурси, оскільки значення досить високе. Показник для ІМК вийшов занижений, проте робити висновки про низьку здатність погашення боргів поки ще зарано.

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності для всіх обраних компаній свідчать про те, що МХП, Кернел та ІМК здатні погасити короткострокові боргові зобов'язання за умови, що вчасно буде погашена дебіторська заборгованість.

Коефіцієнт загальної ліквідності показав, що всі зазначені підприємства матимуть змогу погасити короткострокові зобов'язання за допомогою оборотних активів.

Значення коефіцієнта маневреності власних оборотних коштів для всіх компаній приблизно однакові, і хоча вони невисокі, у компаній не спостерігається залежність від позикових оборотних коштів.

Частка оборотних коштів у активах становить приблизно половину у Кернел та ІМК, а для МХП вона складає близько 40%. Для ІМК спостерігається позитивна динаміка для даного показника, а у двох інших компаній бачимо коливання за досліджуваний період.

Частка запасів в оборотних активах для Кернел та МХП має схожу тенденцію до попереднього показника. У ІМК бачимо різке зменшення показника у 2018 через значне збільшення оборотних активів, при цьому обсяг запасів залишився на рівні попередніх років.

Частка власних оборотних коштів у покритті запасів у компаній Кернел та МХП перевищує 1, що свідчить про достатність джерел фінансування для створення запасів. У ІМК даний показник став більшим за 1 лише з 2018 року, проте за весь досліджуваний період прослідковувалась значна позитивна динаміка.

Загалом були отримані хороші результати з аналізу ліквідності для всіх компаній. МХП, Кернел та ІМК зможуть погасити свої короткострокові зобов'язання у найближчий час та мають нормальну структуру активів для формування запасів.

2.3. Порівняльний аналіз показників, які впливають на фінансову стійкість підприємств сфери сільського господарства, України та інших країн

За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, яка займається дослідженням та сприянням розвитку сільського господарства, було проведено аналіз певних показників, що мають значний вплив на фінансову стійкість підприємств досліджуваної сфери.

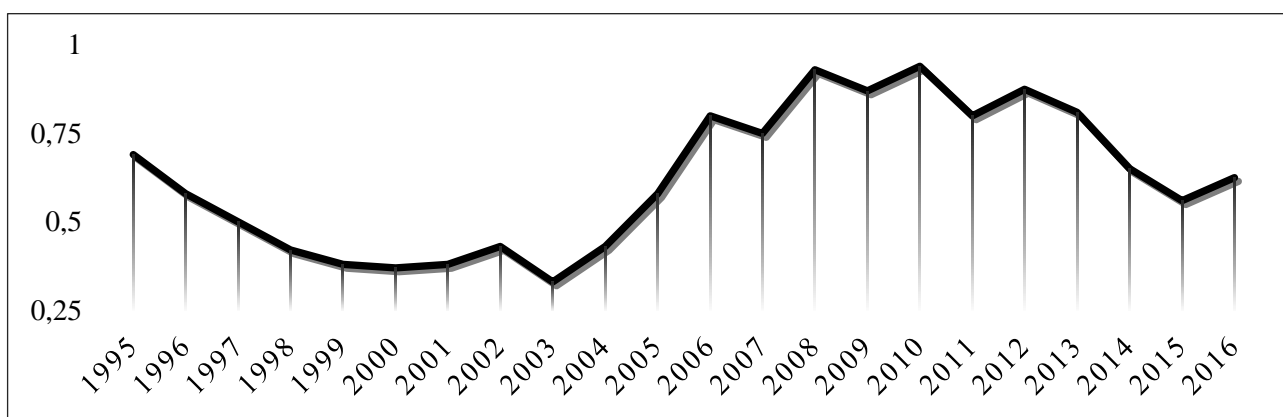

Рис. 2.5. Індекс орієнтації на сільське господарство для України за 1995-2016

Джерело: складено автором на основі даних Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН [20]

Даний індекс (рис. 2.5.) розраховується як частка сільського господарства у державних витратах, поділена на частку сільського господарства у ВВП. Бачимо, що найбільшого значення він досягав у 2008-2010 роках, тобто у цей період була найбільш значна орієнтація на сільське господарство.

Рис. 2.6. Надходження на розвиток сільського господарства України від донорів за 2005-2017

Джерело: складено автором на основі даних Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН [20]

Зобов'язання (commitment) показують наміри донорів вкладати у сферу сільського господарства, виплати (disbursement) показують фактичні платежі, тобто реалізацію намірів донорів (рис. 2.6., 2.7.). Бачимо, що найбільші зобов'язання були у 2012-2014, а найбільші виплати – у 2010 та 2014.

Рис. 2.7. Надходження на розвиток сільського господарства від донорів за 1995-2017

Джерело: складено автором на основі даних Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН [20]

Більш детально можна розглянути FDI для країн Європи за останні роки (рис. 2.8.). З рисунка видно, що найбільше прямих іноземних інвестицій надходить до Румунії та Італії, також великий обсяг дістається Польщі, Франції, Великобританії, Туреччині та Іспанії. Ці країни отримують інвестиції не тільки тому, що вони мають великі площі сільськогосподарських угідь, а тому що вміють ефективно використовувати ресурси.

Рис. 2.8. Надходження від прямих іноземних інвестицій на розвиток сільського господарства за 2015-2018

Джерело: складено автором на основі даних Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН [20]

На даному рисунку видно, що кошти зазвичай вкладають у країни, що розвиваються (рис. 2.9.). З рисунка можна бачити, що Україна є однією з тих країн, куди вкладають багато коштів на розвиток агросфери. Однак вона не увійшла до десятки країн, куди найбільше надходить прямих іноземних інвестицій на розвиток сільського господарства. На першому місці із значним відривом знаходить Китай, а закриває десятку Румунія.

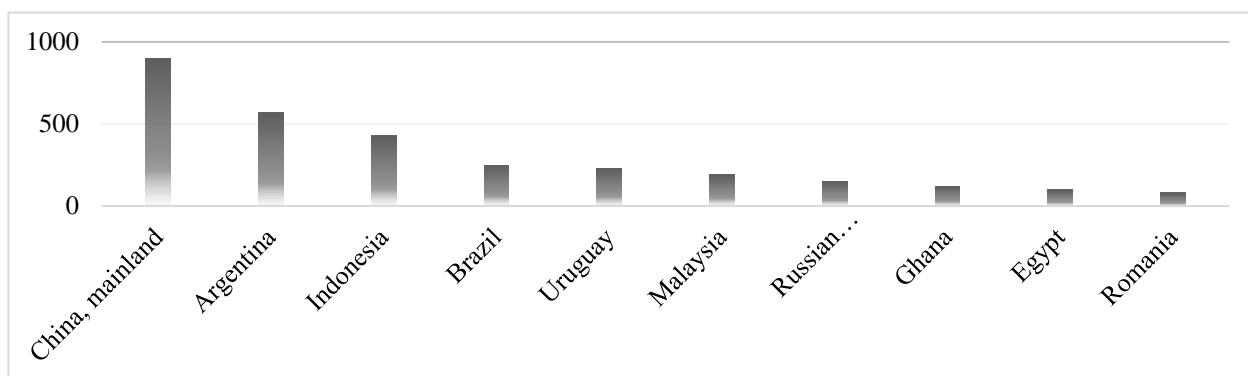

Рис. 2.9. Топ-10 країн за обсягом прямих іноземних інвестицій на сферу сільського господарства за 1991-2018

Джерело: складено автором на основі даних Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН [20]

Висновки до розділу 2

Велика кількість чинників має вплив на ведення бізнесу у сфері сільського господарства, починаючи від територіального розташування країни і закінчуючи специфікою її законодавчої бази.

Незважаючи на те, що більшість показників фінансової стійкості для трьох найбільших компаній України в агросфері виявились в нормі, були виявлені численні недоліки самої структури ведення такого бізнесу.

1. В Україні більш поширеним у сфері сільського господарства є великий бізнес, хоча в країнах Європи, де значну увагу приділяють даній сфері, переважають невеликі фермерські господарства, що є набагато ефективнішим.
2. Не дивлячись на те, що Україна має всі схильності до розвитку та успішного ведення підприємництва у сфері сільського господарства, існує проблема неефективності використання сільськогосподарських угідь. Це спричинено низькою доданою вартістю продукції, що експортується, а дана проблема існує знову ж таки через поширеність великих агрохолдингів, які вирощують і продають низькоризикову продукцію та не займаються її переробкою чи виробництвом.

3. Система заохочень ведення бізнесу в зазначеній сфері лише починає розвиватись. З 2015 року оподаткування аграріїв може відбуватись за спрощеною системою, з'явилась програма часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами, яка була удосконалена в 2017. Банкіри у свою чергу більше схильні до співпраці з тими виробниками, що орієнтуються на виробництво зернових культур.
4. Проблемою залишається постійне збільшення площі ріллі, що з часом призведе до деградації ґрунтів, якщо не залучати достатньо інвестицій та не формувати ринок землі.
5. Якщо порівняти Україну з країнами Європи з розвиненою агросферою, то виявиться, що витрати на логістику досить високі. Якщо оптимізувати структуру поставок, то вдасться зменшити витрати на ведення такого бізнесу.
6. Оптимізація операційної моделі бізнесу та створення системи управління — це необхідна умова ефективного управління компанією та своєчасного реагування на зміни зовнішніх і внутрішніх факторів ведення бізнесу. Наявність такої системи покращує імідж компанії на ринку, сприяє залученню інвестицій та позитивно впливає на вартість компанії [26].

РОЗДІЛ 3

МОДЕЛЮВАННЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

3.1. Особливості застосування системно-динамічної моделі

У теперішній час підготовка управлінських рішень вимагає прийняття до уваги великої кількості різних факторів, які впливають на подальший розвиток підприємства. Особам, які приймають рішення, необхідно аналізувати велику кількість різних сценаріїв, що обумовлює необхідність розробки імітаційних моделей та інтеграції цих моделей з базами даних. Такі моделі дають можливість вирішення як корпоративних, так і глобальних проблем.

Суть імітаційного моделювання полягає в комп'ютерній реалізації математичної моделі досліджуваної системи для використання в цілях симуляції (імітації) поведінки реальної системи [27].

Карпець О. С., Чуйко І. М. та Мілевський С. В. [28] у своїй роботі застосували доволі альтернативний інструментарій, а саме когнітивний підхід для моделі оцінки фінансової стійкості підприємства. Автори змогли побудувати динамічну модель впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на фінансову стійкість підприємства, на основі якої дійшли висновків, що когнітивний аналіз можна назвати достатньо ефективним при дослідженні фінансової стійкості компанії. За визначенням дослідників такий підхід «...сприяє кращому розумінню проблем, що існують у такому середовищі, виявленню протиріч та якісному аналізу процесів, що протікають у складних системах. Використання когнітивного моделювання у дослідженні фінансової стійкості підприємств дозволяє значно підвищити обґрунтованість прийняття рішень щодо шляхів її підвищення. Суттєвою перевагою даного

методу є можливість оперування не тільки точними кількісними значеннями та формулами, але й якісними значеннями та оцінками» [28, с. 57].

Кореніцина Т. [29] застосувала матричну модель оцінки фінансово-економічної стійкості підприємства, що дозволило їй оцінити вплив економічних та фінансових складових та їх взаємозв'язок у процесі здійснення господарської діяльності з урахуванням специфіки показників підприємства. Така модель дає змогу визначити рівень фінансової стійкості та на його основі розробити управлінські рішення щодо розвитку компанії.

Головач К. С. [30] застосувала логістичну регресію для моделі прогнозування кризи на сільськогосподарських підприємствах. Це дало їй змогу дослідити та визначити, що logit-модель можна вважати ефективним способом для прогнозування ймовірності банкрутства компанії та настання кризи на ній. Дослідниця використовувала наступні фактори для моделі: відношення чистого прибутку (збитку) до власного капіталу, коефіцієнт покриття (оборотні активи/поточні зобов'язання), відношення виручки від реалізації до активів балансу; рентабельність господарської діяльності; фондоддача (відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної вартості основних засобів); коефіцієнт маневреності власного капіталу (відношення власних оборотних коштів до власного капіталу); показник з моделі Олсона, який характеризує відношення різниці між чистим прибутком у останньому періоді та чистим прибутком у попередньому періоді до суми чистого прибутку в останньому періоді по модулю і чистого прибутку в попередньому періоді взятим по модулю; бінарний показник, який дорівнює 1 у випадку, якщо чистий прибуток був від'ємним за останні два періоди.

У роботі Черностаной Ж. [31] використовувались як загальнонаукові методи пізнання (аналіз, порівняння, абстрактний та системний підходи), так і методи фінансового аналізу (метод балансу, коефіцієнтний метод, порівняльний аналіз, ранжування системи балів). Результати її моделювання показали допомогли визначити інтегровану концепцію фінансової стійкості в

динаміці та такі показники її оцінки, як ліквідність, фінансова стійкість, ефективність використання активів та капіталу. Автор запропонував метод оцінки фінансової стійкості, який базується на інтегрованому фінансовому аналізі з використанням індивідуальних та інтегральних показників. Цей метод може застосовуватися як для моніторингу динаміки фінансової стійкості, так і для зовнішньої оцінки. У той же час у цього методу є свої обмеження. Аналіз ґрунтується лише на загальнодоступних фінансових звітах.

Системна динаміка – це комп'ютерний метод аналізу та моделювання поведінки динамічних систем. Він застосовується для вирішення динамічних проблем, що виникають у складних системах, які характеризуються взаємозалежністю, внутрішньою взаємодією, системою зворотного інформаційного зв'язку та циклічним причинним зв'язком. Сьогодні метод застосовується як в економіці, державній політиці, дослідженні навколишнього середовища, обороні, так і у менеджменті [32].

Основний акцент в роботі з системно-динамічними моделями робиться на формуванні у користувача вміння приймати рішення, які є необхідними для дослідження систем зі складними взаємозалежними зв'язками між підсистемами. Програма широко використовує функціональні елементи для графічного зображення потоків, запасів та ефектів впливу не формалізованих факторів. Широкого застосування такий метод набув у бізнес-моделюванні. За його допомогою можна моделювати, а потім імітувати всі бізнес-процеси і сценарії в компанії. Така можливість дозволяє оцінити наслідки від нововведень у бізнес-середовищі і по можливості запобігти всім небажаним наслідкам для компанії [32].

Модель системної динаміки має певний специфічний склад, Віт Д. [32] добре описав елементи, які до нього належать:

- Запас (Stock) - це накопичувач. Він збільшується за рахунок вхідних потоків та зменшується за рахунок вихідних потоків.
- Потік (Flow) - робота потоків полягає у збільшенні та зменшенні запасів.

- Конвертор (Converter) - конвертори використовуються для вставки в модель значень констант, зовнішніх вхідних даних, алгебраїчних відношень і графічних функцій.
- З'єднувач (Action Connector) - він використовується для приєднання елементів моделі один до одного.
- Панель графіків (Graph Pad) - використовується для графічного зображення даних, що генеруються під час імітації моделі.
- Панель таблиць (Table Pad) - на панелі таблиць можна зобразити числові значення обраних елементів моделі.

За допомогою використання саме системно-динамічних моделей можна реалізувати чимало, а серед їхніх переваг виділяють наступні:

- моделювання різних можливих сценаріїв – визначення різних варіантів ситуації при зміні вхідних даних;
- наочність вхідних даних та отриманих результатів. Інструментарій дозволяє представити результати за допомогою графіків, таблиць та причинно-наслідкових діаграм;
- інтерактивність імітаційної моделі. Такий спосіб моделювання дає змогу керувати впливом чинників та встановлювати у потрібний час певні коригування;
- широкий спектр можливостей при моделюванні, до яких відноситься використання будь-якого типу рівнянь, можливість виставляти бажану ціль та різного роду обмеження.

Таким чином, зважаючи на всі можливі способи моделювання, які використовують інші дослідники, та переваги, які існують при використанні моделей системної динаміки, та великої кількості можливостей, що дає такий спосіб моделювання, було обрано саме його для оцінки впливу різних чинників на фінансову стійкість підприємств сфери сільського господарства України.

3.2. Побудова та оцінювання системно-динамічної моделі чинників впливу на фінансову стійкість підприємств

Системно-динамічна модель чинників впливу на фінансову стійкість підприємств сфери сільського господарства була побудована за допомогою модельного середовища IThink, адже програма має інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, проста і водночас ефективна при використанні.

У роботі використана спрощена модель Goodwin-Minsky-Keen, яка була розроблена для можливості прогнозування прибутковості. У даному дослідженні вона буде прогнозувати прибутковість такого бізнесу як аграрний. Інформаційну базу дослідження становлять дані, які були взяті з сайту Державної служби статистики України (рис 3.1.). Дана модель включає в себе рівень зайнятості у сфері сільського господарства, фонд заробітної плати працівників цієї сфери, продуктивність праці, вартість виробленої продукції, капітал підприємств агросектора та інші фактори, що впливають на формування прибутку.

Модель має потоки, конвертори, з'єднувачі, а також 7 стоків: зайняті, зайняті в агросекторі, фонд заробітної плати, продуктивність робочої сили, ціна товарів, борг та капітал.

Початкова кількість зайнятих була встановлена на рівні 16360,9 тис. осіб, а загалом кількість зайнятих формується за допомогою додавання до попереднього значення притоку нових працівників. На основі аналізу за попередні роки був визначений приріст нових працівників, який дорівнює в середньому 0,145% щомісячно. Аналогічну будову має петля зі стоком кількості зайнятих в агросекторі, де початкове значення стоку дорівнює 390,9 тис. осіб, а щомісячний приріст нових працівників – 0,117%. На основі кількості зайнятих у сільському господарстві та загалом, визначається рівень зайнятості в агросекторі.

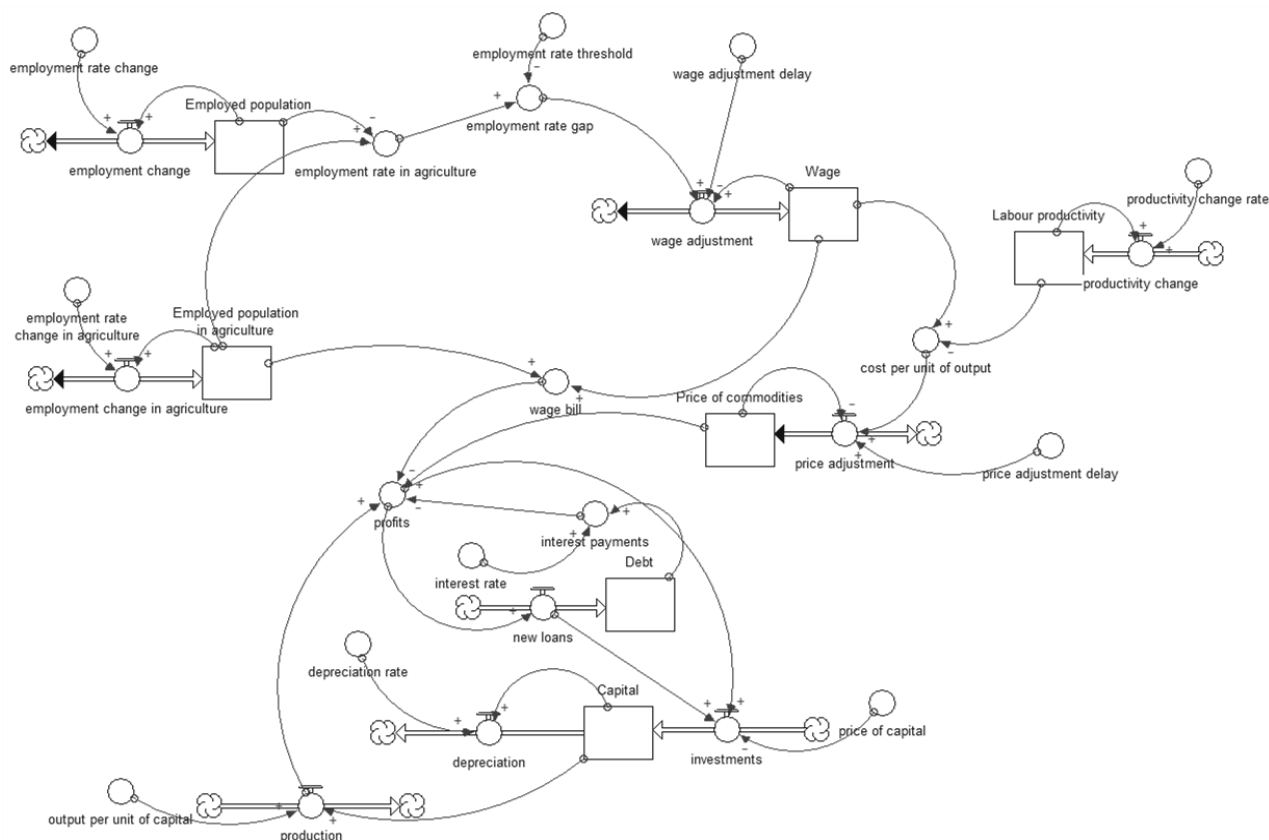

Рис. 3.1. Модель фінансової стійкості підприємств сфери сільського господарства, побудована на основі спрощеної моделі Goodwin-Minsky-Keen (GMK)

Джерело: складено автором на основі даних статті [33]

Сток щомісячної заробітної плати формується за допомогою додавання до попереднього значення коригування заробітної плати, а початкове значення було встановлено на рівні 18354,28 грн. Коригування заробітної плати розраховується за наступною формулою:

$$wage\ adjustment = \frac{((1+employment\ rate\ gap)*wage)-wage}{wage\ adjustment\ delay}, \quad (3.1)$$

wage adjustment – коригування заробітної плати;

employment rate gap – різниця між часткою зайнятих та порогом зайнятості у сільському господарстві;

wage – середня заробітна плата;

wage adjustment delay – затримка коригування заробітної плати.

Затримка коригування заробітної плати у моделі дорівнює 12 місяцям, а різниця між часткою зайнятих та порогом зайнятості у сільському господарстві визначається за значення порогу зайнятості 2,1%, тобто мінімально достатнього для нормальної діяльності сфери.

Початкове значення для стоку продуктивності праці – 9,05 т реалізованої продукції зернових культур на одного працівника на місяць. Для дослідження було обрано реалізацію зернових культур, оскільки такий вид сільського господарства має найвищі показники. Даний сток формується додаванням до попереднього значення зміни рівня продуктивності, для визначення якого було використано відсоток зміни рівня продуктивності – 2,497%.

Діленням заробітної плати на продуктивність праці було визначено собівартість 1 т реалізованої продукції. Цей показник впливає на коригування ціни, що визначається на наступною формулою:

$$price\ adjustment = \frac{(cost\ per\ unit\ of\ output - price\ of\ commodities)}{price\ adjustment\ delay}, \quad (3.2)$$

de price adjustment – коригування ціни;
cost per unit of output – собівартість одиниці товару;
price of commodities – ціна реалізації;
price adjustment delay – затримка коригування ціни.

Показник коригування ціни змінює ціну реалізації, початкове значення якої встановлено на рівні 4315 грн за т, а затримка коригування ціни – 12 місяців.

Початкове значення боргу було встановлено на рівні 0 грн, а такий сток формується додаванням до початкового значення нових позик. Вони визначаються як 10% від прибутків. Борг разом з відсотковою ставкою, що встановлена на рівні 11% річних визначають платежі за відсотками.

Капітал, як вартість сільськогосподарської техніки для реалізації зернових культур, має початкове значення – 19489661,6 тис. грн та формується додаванням до попереднього значення потоку інвестицій та відніманням амортизації основних засобів. Інвестиції визначаються як сума прибутків та нових позик поділена на ціну капіталу, тобто середню ціну активу. Амортизація визначається як добуток капіталу та норми амортизації, що складає 1,8% на місяць. Добуток капіталу та частки реалізованого товару у капіталі, яка дорівнює 0,6, формує кількість виробленого товару.

Добуток заробітної плати та кількості зайнятих у сільському господарстві формує фонд оплати праці, що є складовою формули прибутку, яка наведена нижче:

$$profits = (production * price\ of\ commodities) - wage\ bill - interest\ payments, \quad (3.3)$$

de profits – прибутки;

production – кількість виробленого товару;

price of commodities – ціна реалізації;

wage bill – фонд оплати праці;

interest payments – сплата відсотків за позику.

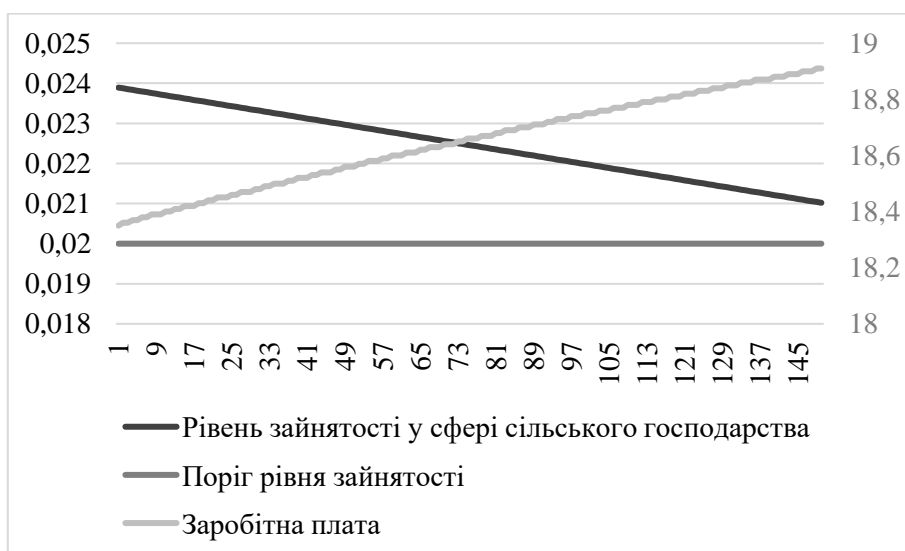

Рис. 3.2. Вплив рівня зайнятості у сфері сільського господарства на заробітну плату (тривалість 150 місяців)

Джерело: складено автором на основі даних статті [33]

Після моделювання можна зробити висновок, що доки попит на робочу силу в агросекторі буде вище 2% наявної робочої сили, середня заробітна плата буде зростати (рис. 3.2.).

На основі даних за попередні роки було змодельовано зростання кількості зайнятих, зокрема на ринку праці сфери сільського господарства (рис. 3.3.). З графіка видно, що кількість зайнятих в агросекторі зростатиме швидше.

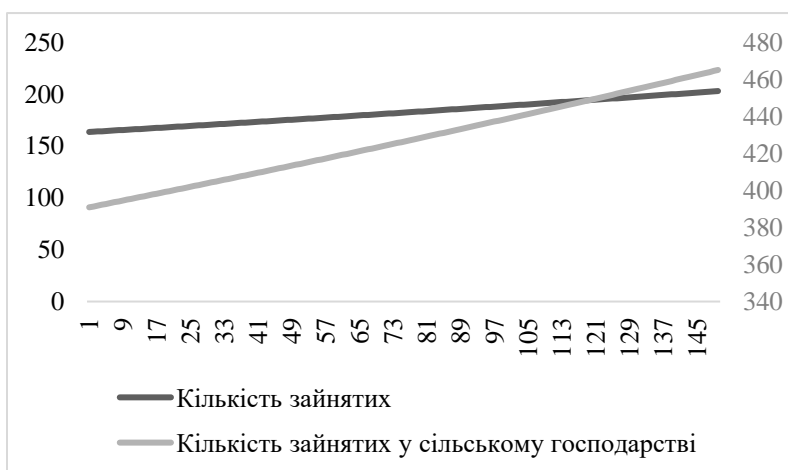

Рис. 3.3. Вплив рівня зайнятості у сфері сільського господарства на заробітну плату (тривалість 150 місяців)

Джерело: складено автором на основі даних статті [33]

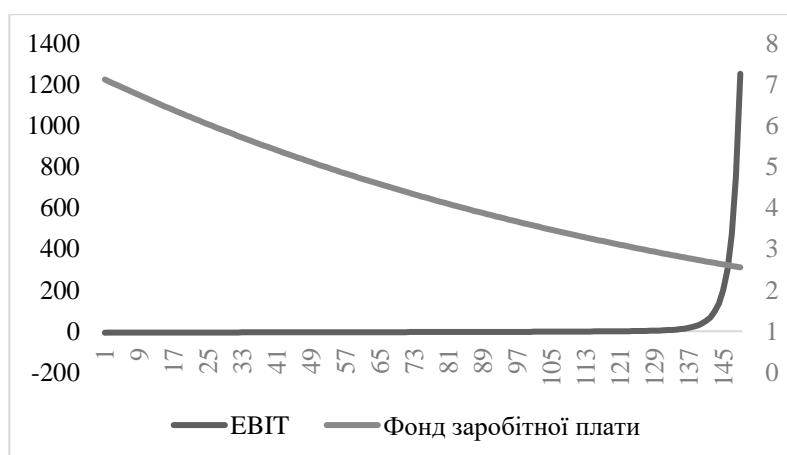

Рис. 3.4. Результати моделювання ЕВІТ та фонду заробітної плати (тривалість 150 місяців)

Джерело: складено автором на основі даних статті [33]

Моделювання показало зростання прибутку, однак зменшення загального фонду заробітної плати, а це відрізняється від припущень у моделі Goodwin-Minsky-Keen (рис. 3.4.).

Для представлення динаміки очікуваних прибутків та фонду заробітної плати оцінені значення були дисконтовані. Таким чином вдалось привести майбутню вартість до теперішньої і точніше зобразити значення.

На основі побудованої моделі можна зробити висновок про достатньо високу точність прогнозу на основі наявних даних.

3.3. Розробка рекомендацій стосовно покращення фінансової стійкості українських підприємств сфери сільського господарства

Підприємства сільського господарства в Україні, які і підприємства інших сфер економічної діяльності постійно стикаються з труднощами різного роду, що можуть ускладнювати їх роботу, проте певним чином стимулюють до розвитку. Будь-які зміни у роботі впливають на фінансову стійкість, саме тому було розроблено набір рекомендацій, які змогли б позитивно вплинути на рівень фінансової стійкості українських підприємств сфери сільського господарства.

Спершу слід розглянути ключові моменти забезпечення фінансової стійкості компаній агросфери. До них належать:

- докладний аналіз та дослідження фінансової інформації, що може бути здійснений на основі розрахунку певних показників роботи підприємства, зокрема показників фінансової стійкості;
- складання плану руху капіталу компанії з урахуванням усіх потреб та необхідних витрат. «Головну увагу доцільно звернути на оптимізацію грошових потоків підприємства в короткостроковому періоді, це дасть змогу визначити проблемні строки розрахунків і виокремити резерви грошових коштів для майбутніх операцій» [34, с. 85];

- створення або удосконалення наявної системи обліку інформації, на основі якої відбувається формування капіталу компанії, та від якої залежать напрямки використання коштів. «Функція обліку дає змогу отримати дані для аналізу і прогнозування фінансової стійкості підприємства» [34, с. 85];
- формування стимулів та мотивації для працівників, адже «Виконання цієї функції дасть змогу зменшити вплив суб'єктивних чинників і вчасно реагувати на фінансові проблеми, котрі виникають у ході реалізації фінансово-господарської діяльності» [34, с. 85];
- належний контроль над впровадженням зазначених вище покращень та над результатами. «Виконання цієї функції дає змогу контролювати процес реалізації стратегій розвитку підприємства на довгострокову перспективу і впроваджувати заходи для підтримки його фінансової стійкості» [34, с. 85].

Розглядаючи більш конкретні дії, які можуть допомогти у покращенні фінансової стійкості, можна виокремити наступні:

- розширення ринків збуту;
- зниження собівартості виробленої продукції та оптимізація витрат, які забезпечуються доходом, для збільшення доходу;
- «пошук оптимального співвідношення власного і позикового капіталу, яке б забезпечило мінімальний фінансовий ризик за максимальної рентабельності власного капіталу» [35];
- забезпечення більш якісного управління фінансами компанії;
- рефінансування дебіторської заборгованості;
- ефективне розміщення та використання ресурсів підприємства [36];

Постійний розвиток компаній агросфери включає в себе вдосконалення та посилення виробництва, відповідний рівень фінансової стійкості, збереження та покращення навколишнього середовища. Всі нові продукти, технології,

прийоми та механізми, необхідні для посилення конкуренції в галузі, фактично служать для підвищення фінансової стійкості. Таким чином, стійкий розвиток підприємства сільського господарства може поєднувати внутрішні ресурси та створювати ефективну структуру виробництва, контролюючи негативний вплив зовнішніх сил та мінімально відходячи від тенденції розвитку.

Звісно рекомендаційні заходи, що можуть допомогти покращити фінансовий стан доречно розробляти окремо для кожного підприємства навіть якщо досліджується одна сфера, адже кожна компанія має різні систему управління, структуру витрат та технічні особливості.

Підсумовуючи, відносна нестабільність національної економіки змушує аграрні компанії та фермерські господарства знаходити шляхи забезпечення сталого управління. Важливо забезпечити фінансову цілісність операцій, щоб забезпечити прибутковість підприємства та забезпечити його здатність протидіяти зовнішнім та внутрішнім ризикам. Для досягнення економічної стабільності в наявних умовах слід розробити чіткий план та впровадити його в дію для мінімізації негативних впливів навколишнього середовища та внутрішніх загроз сфери.

Висновки до розділу 3

У даному розділі було розглянуто певні імітаційні моделі, зокрема модель системної динаміки. Відповідно до цього було побудовано системно-динамічну модель, яка дала змогу на основі рівня зайнятості у сфері сільського господарства, рівня заробітних плат, продуктивності праці, ціноутворення та формування капіталу з використанням позичкових коштів зробити прогноз подальшого рівня зайнятості у даній сфері у співвідношенні з заробітними платами та прогноз приросту прибутків, що має вплив на формування фонду заробітної плати.

1. Загалом існує велика кількість способів моделювання, які використовують інші дослідники. Проте переваги використання

моделей системної динаміки, до яких належать моделювання різних можливих сценаріїв, наочність вхідних даних та отриманих результатів, інтерактивність імітаційної моделі, широкий спектр можливостей при моделюванні, посприяли обранню саме такої моделі для оцінки впливу факторів на фінансову стійкість підприємств сфери сільського господарства України.

2. За результатами моделювання вдалось дійти висновків про залежність середньої заробітної плати у сфері сільського господарства від попиту на робочу силу та було визначено мінімальний рівень при якому середня заробітна плата буде зростати, що становить 2% від наявної робочої сили. Також було зроблено прогноз щодо зростання кількості зайнятих, зокрема на ринку праці сфери сільського господарства, визначено, що кількість зайнятих в агросекторі зростатиме швидше, ніж кількість зайнятих загалом.
3. При порівнянні припущень початкової моделі Goodwin-Minsky-Keen та розробленій і використаній у роботі було визначено, що результати відрізняються у моменті, коли зростання дисконтованого прибутку призводить до зменшення дисконтованого загального фонду заробітної плати.
4. Результати моделі свідчать про достатньо високу точність прогнозу на основі наявних даних.
5. Було визначено, що постійний розвиток компаній агросфери залежить від вдосконалення та посилення виробництва, відповідного рівень фінансової стійкості, забезпечення конкурентоспроможності на ринку завдяки новим продуктам та технологіям.
6. Відносна нестабільність економіки України змушує аграрні компанії та фермерські господарства знаходити шляхи забезпечення сталого управління та розвитку. Визначено, що необхідно забезпечити фінансову цілісність операцій, задля збільшення прибутковості

підприємства та підвищення його здатність підлаштовуватись під зовнішні та внутрішні ризики та справлятися з ними.

7. Тож розробка чіткого плану в наявних умовах та впровадження його в дію допоможе забезпечити належний рівень фінансової стійкості для мінімізації негативних впливів навколишнього середовища та внутрішніх загроз сфери.

ВИСНОВКИ

Варто підсумувати все зазначене у трьох розділах роботи та виокремити головні тези, що стосуються теоретичних основ фінансової стійкості як складової комплексного аналізу підприємства, аналізу фінансової стійкості та моделювання чинників впливу на фінансову стійкість провідних підприємств у сфері сільського господарства України.

1. Поняття фінансової стійкості доволі багатогранне, оскільки кожен автор по-різному його трактує. Проте дослідивши різні визначення було сформовано наступне: фінансовою стійкістю підприємства можна назвати такий стан, за якого існує можливість збільшувати прибутки при активному розвитку та ефективному функціонуванні, не лише утримуючи інші показники на належному рівні. Використання фінансів, взаємодія внутрішніх та зовнішніх чинників і комплексність – основні її характеристики.
2. Більшість дослідників базуються на використанні відносних та абсолютних показників при цьому удосконалюючи таку методичку, тому що не встановлено єдиного варіанту оцінки фінансової стійкості.
3. Величезна кількість факторів має різний вплив на фінансову стійкість підприємств. Кожен автор робить свою класифікацію цих чинників, використовуючи поділ на ендогенні та екзогенні. Проте як внутрішні, так і зовнішні мають значний вплив і стимулюють компанії до розвитку навіть під час кризи.
4. В Україні все ж великий бізнес більш поширений в агросекторі, натомість в країнах Європи, де значну увагу приділяють даній сфері, переважають невеликі фермерські господарства, що є набагато ефективнішим.
5. Україна має багато передумов для розвитку та успішного ведення підприємництва у сфері сільського господарства, однак існує проблема

неефективності використання сільськогосподарських угідь. Вона виникає через поширеність великих агрохолдингів, які вирощують і продають низькоризикову продукцію, що формує низьку додану вартість продукції, яка йде на експорт.

6. Наразі спостерігається недосконала система заохочень ведення бізнесу у сфері сільського господарства, яка лише починає розвиватись. Лише з 2017 була дещо удосконалена програма часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами, а з 2015 року оподаткування аграріїв може відбуватись за спрощеною системою.
7. Проблемою залишається постійне збільшення площі ріллі, що з часом призведе до деградації ґрунтів, якщо не залучати достатньо інвестицій та не формувати ринок землі.
8. Неоптимізована структура поставок збільшує витрати на логістику, та відповідно збільшуються витрати на ведення такого бізнесу.
9. Залученню інвестицій зможе посприяти оптимізація операційної моделі бізнесу та створення ефективної системи управління компанією.
10. Перевагами використання моделей системної динаміки вважають можливість моделювання різних можливих сценаріїв, наочність вхідних даних та отриманих результатів, інтерактивність імітаційної моделі, широкий спектр можливостей при моделюванні, вони посприяли обранню саме такої моделі для оцінки впливу факторів на фінансову стійкість підприємств сфери сільського господарства України.
11. Було побудовано системно-динамічну модель, яка дала змогу на основі рівня зайнятості у сфері сільського господарства, рівня заробітних плат, продуктивності праці, ціноутворення та формування капіталу з використанням позичкових коштів зробити прогноз подальшого рівня зайнятості у даній сфері у співвідношенні з заробітними платами та

прогноз приросту прибутків, що має вплив на формування фонду заробітної плати.

12. Результати моделювання виявили залежність середньої заробітної плати у сфері сільського господарства від попиту на робочу силу та було визначено мінімальний рівень при якому середня заробітна плата буде зростати, що становить 2% від наявної робочої сили.
13. Було зроблено прогноз щодо зростання кількості зайнятих, зокрема на ринку праці сфери сільського господарства, визначено, що кількість зайнятих в агросекторі зростатиме швидше, ніж кількість зайнятих загалом.
14. Припущення початкової моделі Goodwin-Minsky-Keen про зростання фонду заробітної плати при зростанні прибутків не було підряджено у розробленій і використаній у роботі моделі. Попри це результати моделі свідчать про достатньо високу точність прогнозу на основі наявних даних.
15. Було визначено, що постійний розвиток компаній агросфери залежить від вдосконалення та посилення виробництва, відповідного рівня фінансової стійкості, забезпечення конкурентоспроможності на ринку завдяки новим продуктам та технологіям.
16. Відносна нестабільність економіки України змушує аграрні компанії та фермерські господарства знаходити шляхи забезпечення сталого управління та розвитку. Визначено, що необхідно забезпечити фінансову цілісність операцій, задля збільшення прибутковості підприємства та підвищення його здатності підлаштовуватись під зовнішні та внутрішні ризики та справлятися з ними.
17. Мінімізувати негативний вплив зовнішніх та внутрішніх факторів можна розробивши чіткий план дій в наявних умовах та впровадивши його в дію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. Підручник. Київ, 2008. 566 с.
2. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп.. Київ, 2005. 662 с.
3. Ковалев, А. И. Анализ финансового состояния предприятия: монография / А. И.Ковалев, В. П. Привалов. – 5.изд.,перераб.и доп. Москва, 2001. – 249 с.
4. Тищенко О. М., Норік Л. О. Моделювання оцінки та прогнозування фінансової стійкості підприємств. *Вісник Харківського національного економічного університету*. 2009. №11. С.407-415. URL: <http://vlp.com.ua/node/3193>
5. Школьник І. О., Боярко І. М., Дейнека О. В., Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Київ, 2016. 368 с. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/50318>
6. Беялов Т. Е., Олійник А. В. Фінансова стійкість підприємства та шляхи її зміцнення. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2016. №12(22). С. 22–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_12%282%29_6
7. Міокова Г. І. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства. *Наукові записки КНТУ*. 2011. №11(1). С. 12–15. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/4699>
8. León P. Four pillars of financial sustainability. Arlington, 2001. 29 p. URL: https://collections.si.edu/search/record/siris_sil_935944
9. Ткаченко І. П., Чувачалова І. А., Чувачалов О. А. Оцінка фінансової стійкості підприємства та напрями її забезпечення. *Ефективна економіка*. 2012. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_3_15
10. Козлова О. С. Методика оцінки фінансової стійкості підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 914-918. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_10_209

11. Борщук І. В., Глушко О. В. Показники фінансової стійкості як складова виміру ефективності функціонування підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2015. № 722. С. 17–21. URL: <http://vlp.com.ua/node/8611>
12. Кемарська Л. Г., Дідик І. В., Федько Н. Ю. Оцінка фінансової стійкості ПАТ «ДНІПРОАЗОТ». *Мукачівський державний ун-т*. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/10_ukr/127.pdf
13. Савельєва А. О. Фінансова стійкість підприємства та фактори, що впливають на неї. *Вінницький національний технічний університет*. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21156/3806.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
14. Крухмаль О. В., Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи: монографія. Суми, 2007. 198с. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/50081>
15. Костирко Л. А. Аналіз потенціалу фінансової в системі управління вартістю підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. № 4 (221). С. 122-128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSUNU_2015_4_24
16. Єпіфанова І. Ю., Стемблевська О. Г. Сучасні підходи до аналізу ефективності оптимізації структури капіталу підприємств кондитерської галузі України. *Економіка та суспільство*. 2016. № 7. С. 313-319. URL: <http://economyandsociety.in.ua>
17. Єпіфанова І. Ю., Зянько В. В. Фінансовий аналіз та звітність: практикум. Вінниця, 2017. 143 с. URL: <http://zyanko.vk.vntu.edu.ua/file/statti/posibnik/100f080851f47c672a9b35fe6f348dc9.pdf>
18. Оспіщев В. І., Нагорна І. В. Класифікація чинників впливу на фінансову стійкість підприємств. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2009. Вип. 2. С. 218-223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2009_2_34

19. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
20. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН. URL: <http://www.fao.org/>
21. Мадзігон В. Підприємницька діяльність в сільському господарстві як одна із найважливіших і життєво необхідних галузей народного господарства. *Молодь і ринок*. 2011. №10(81). С. 48–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2011_10_12
22. Ведення агробізнесу в Україні. Український клуб аграрного бізнесу, 2018. 97 с. URL: <http://ucab.ua/>
23. «ІМК». Офіційний сайт. URL: <http://imcagro.com.ua/>
24. Kernel Group. Офіційний сайт. URL: <https://www.kernel.ua/>
25. ПАТ «МИРОНІВСЬКИЙ ХЛІБОПРОДУКТ». Офіційний сайт. URL: <https://www.mhp.com.ua/>
26. Король М., Остапенко В. 6 питань, що цікавлять власників агробізнесу. *AgroPortal.ua*. 2018. URL: <https://www.de.ey.com/ua/uk/newsroom/practivities/articles/ey-article-vladislav-ostapenko-mikola-korol-29-october-2018>
27. Акопов А. С. Имитационное моделирование: учебник и практикум для академического бакалавриата. Москва, 2014. 389 с. URL: <https://urait.ru/bcode/382877>
28. Карпець О. С., Чуйко І. М., Мілевський С. В. Моделі оцінки фінансової стійкості підприємства: когнітивний підхід. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2012. №3. С. 54–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2012_3_16
29. Кореніцина Т. Моделювання фінансово-економічної стійкості торговельних підприємств. *Економічний аналіз*. 2012. №11(2). С. 286–291. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecan_2012_11\(2\)_57.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecan_2012_11(2)_57.pdf)
30. Головач К. С. Застосування логістично-регресійних моделей прогнозування кризи на сільськогосподарських підприємствах. *Актуальні*

- проблеми економіки*. 2016. № 11. С. 425-429. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2016_11_46
31. Cernostana Z. Measuring financial sustainability of private higher education institutions. *Engineering for rural development*. 2018. P. 1173–1178. URL: <http://www.tf.llu.lv/conference/proceedings2018/Papers/N343.pdf>
32. Віт Девід, Стельмашенко Я. В., Фарина О. І. Системно-динамічні моделі: основні етапи побудови моделей системної динаміки на практиці з використанням програмного пакета iThink 10. Практичний посібник для роботи в комп'ютерному класі з системною динамікою. Київ, 2013. 56 с. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/9078>
33. Rammelt G. F. The dynamics of financial instability: simplifying Keen's Goodwin-Minsky model. *System Dynamics Review*. 2019. P. 140–159. URL: https://www.academia.edu/38903388/The_dynamics_of_financial_instability_simplifying_Keens_Goodwin-Minsky_model
34. Катан Л. І. Фінансова стійкість – запорука сталого розвитку сільськогосподарського підприємства. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2018. Вип. 5(48). С. 82-85. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2018/48_2018/18.pdf
35. Кошельник В. М., Побережна Л. В. Напрями зміцнення фінансового стану аграрних підприємств у посткризовий період їх розвитку. *Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси*. 2013. Вип. 10(1). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10%281%29_36
36. Станко Г. В. Фінансово-економічна діагностика функціонування сільськогосподарських підприємств Буковини. *Сталий розвиток економіки*. 2014. № 3. С. 258-264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2014_3_44

Додаток А

Таблиця А.1

Консолідована фінансова звітність «ІМК» за 2015-2019

Стаття	2019	2018	2017	2016	2015
Total non-current assets	182 480	78 589	88 009	71 960	90 752
Inventories	46 559	38 819	62 161	55 110	60 307
Cash and cash equivalents	8 877	4 780	6 092	4 180	6 673
Total current assets	158 495	148 991	92 085	86 985	83 875
Total assets	340 975	227 580	180 094	158 945	174 627
Share capital	59	59	59	56	56
Revaluation reserve	42 049	50 616	58 825	43 217	49 972
Total equity	142 987	121 262	104 038	65 057	54 910
Total non-current liabilities	108 954	24 929	30 923	57 683	49 616
Total current liabilities	89 034	81 389	45 133	36 205	70 101
Total liabilities and equity	340 975	227 580	180 094	158 945	174 627

Джерело: складено автором на основі даних фінансової звітності «ІМК» [23]

Таблиця А.2

Консолідована фінансова звітність Kernel Group за 2015-2019

Стаття	2019	2018	2017	2016	2015
Total non-current assets	1 207 168	1 006 245	888 395	788 888	807 060
Inventories	357 610	368 453	386 660	200 213	158 756
Cash and cash equivalents	76 801	132 018	143 392	60 372	129 121
Total current assets	1 256 432	1 204 269	1 120 688	720 467	658 558
Total assets	2 463 600	2 210 514	2 009 083	1 509 355	1 465 618
Share capital	2 164	2 164	2 164	2 014	2 014
Revaluation reserve	62 249	43 815	43 815	43 815	39 456
Total equity	1 346 026	1 177 604	1 157 609	997 055	890 844
Total non-current liabilities	637 814	557 394	557 623	138 995	116 670
Total current liabilities	479 760	475 516	293 851	373 305	458 104
Total liabilities and equity	2 463 600	2 210 514	2 009 083	1 509 355	1 465 618

Джерело: складено автором на основі даних фінансової звітності Kernel Group [24]

**Консолідована фінансова звітність ПАТ «МИРОНІВСЬКИЙ
ХЛІБОПРОДУКТ» за 2015-2019**

Стаття	2019	2018	2017	2016	2015
Total non-current assets	2 508 854	1 633 987	1 476 379	1 254 429	1 338 812
Inventories	208 389	273 522	226 368	187 332	279 028
Cash and cash equivalents	340 735	211 768	125 554	154 570	59 343
Total current assets	1 181 641	1 036 678	801 756	821 428	736 921
Total assets	3 690 495	2 670 655	2 278 135	2 075 857	2 075 733
Share capital	284 505	284 505	284 505	284 505	284 505
Revaluation reserve	862 435	642 800	661 454	570 649	567 525
Total equity	1 595 866	1 098 006	985 707	693 064	672 849
Total non-current liabilities	1 704 448	1 253 336	1 140 045	1 001 773	1 029 483
Total current liabilities	390 181	319 323	152 383	381 020	373 401
Total liabilities and equity	3 690 495	2 670 655	2 278 135	2 075 857	2 075 733

Джерело: складено автором на основі даних фінансової звітності ПАТ «МИРОНІВСЬКИЙ ХЛІБОПРОДУКТ» [25]